SFÂNTUL
MAXIM MĂRTURISITORUL

SCURTĂ TÂLCUIRE A RUGĂCIUNII TATĂL NOSTRU

CUVÂNT ASCETIC

CARTE TIPĂRITĂ CU BINECUVÂNTAREA
PREAFERICITULUI PĂRINTE
DANIEL
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Traducere din limba greacă veche şi note
de Preotul Profesor DUMITRU STĂNILOAE

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC
ŞI DE MISIUNE ORTODOXĂ
BUCUREŞTI - 2010

Coperta: Florin Leonte

© 2010
EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC
ŞI DE MISIUNE ORTODOXĂ

ISBN 978-973-616-163-6

CUVÂNT ÎNAINTE

În rugăciunea *Tatăl nostru*, potrivit tâlcuirii Sfântului Maxim, ne sunt descoperite deodată cu cererile pe care trebuie să le înălţăm Părintelui ceresc şi şapte mari taine. Acestea sunt: *învăţătura despre Dumnezeu* (teologia); *înfierea noastră prin har*; *egalitatea în cinste cu sfinţii îngeri*; *împărtăşirea de viaţa veşnică*; *restaurarea firii omeneşti*; *desfiinţarea legii păcatului*; *surparea tiraniei celui-rău*, care robise omenirea prin amăgire. Prin iconomia întrupării Sale, Fiul ni I-a descoperit întru Sine pe Dumnezeu Tatăl şi pe Dumnezeu Duhul Sfânt, arătând lucrarea mântuirii noastre ca fiind opera iubirii Preasfintei Treimi.

Harul înfierii, dăruit nouă prin Dumnezeu Fiul, ne îndatorează să căutăm cu râvnă sfântă dobândirea asemănării cu Tatăl ceresc, aşa cum Domnul Însuşi ne îndeamnă: „*Fiţi, dar, desăvârşiţi, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârşit este*" (Matei 5, 48); „*Fiţi milostivi, precum şi Tatăl vostru este milostiv*" (Luca 6, 36). Sfinţirea Numelui Său, ne învaţă Sfântul Maxim, se face „*curăţindu-ne de patimile aducătoare de stricăciune*" (p. 24), adică biruind pofta cea rea şi mânia cea rea,

cele două izvoare ale tuturor suferinţelor care întunecă şi sărăcesc existenţa umană. Doar aşa poate veni apoi „Împărăţia" Lui, adică Duhul Sfânt, peste cei blânzi şi smeriţi, după cum făgăduieşte Hristos Domnul şi în Fericiri (cf. Matei 5, 3, 5). Blândeţea şi smerenia sunt, deci, cele două condiţii esenţiale ale apartenenţei la Împărăţia lui Dumnezeu. Pe de altă parte, închinarea adusă lui Dumnezeu în curăţie, după reducerea la tăcere a tuturor pornirilor neraţionale ale firii trupeşti, îl face pe creştin asemenea sfintelor Puteri cereşti, cele care aduc Ziditorului a toate o slujire desăvârşit raţională. Astfel se împlineşte voia lui Dumnezeu, „*precum în cer aşa şi pe pământ*", omul devenind asemenea sfinţilor îngeri. Prin urmare, spune Sfântul Maxim, „*să ne mişte şi pe noi raţiunea noastră spre căutarea lui Dumnezeu, puterea poftei spre dorirea Lui, iar iuţimea să lupte pentru păstrarea Lui*" (p. 41).

În tâlcuirea Sfântului Maxim „*pâinea*" cerută Părintelui din ceruri are înalte înţelesuri duhovniceşti, care depăşesc pe cel fizic, imediat. Ea este mai presus de orice „*Pâinea vieţii şi a cunoştinţei*" (p. 43), adică Hristos Însuşi, Care „*ni Se face toate, pe măsura noastră*" (p. 42), spre împărtăşirea

vieţii veşnice. Cererea iertării păcatelor responsabilizează pe rugător, fiindcă suntem învăţaţi că Tatăl ceresc este rugat să ierte nu necondiţionat, ci după cum şi cel care I se roagă a iertat celor care i-au greşit. Această condiţionare este rânduită de Dumnezeu tot spre binele nostru, „*ca să ne cureţe pe noi de patimi şi să se arate că dispoziţia celor iertaţi conlucrează bucuros cu harul*" (p. 50). În chipul acesta, dezbinarea nefirească a firii omeneşti, produsă şi întreţinută de patimile egoiste, este evitată prin înclinarea voii omeneşti spre pacea restaurării unităţii ei. De altfel, de iertarea „din inimă" (cf. Matei 18, 35) a semenilor care ne-au greşit atârnă nemijlocit ocrotirea noastră cerească în faţa răutăţii nevăzutului şi vicleanului vrăjmaş al mântuirii oamenilor. „*Cel care nu iartă desăvârşit celor ce i-au greşit şi nu-şi înfăţişează lui Dumnezeu inima curată de orice supărare, [...] nu va dobândi darul celor cerute şi va fi predat ispitei celui-rău, după o dreaptă judecată*" (p. 53; v. Matei 6, 15).

Acestei frumoase şi profunde tâlcuiri mistice a rugăciunii Tatăl nostru, pe care ne-a lăsat-o spre sporire duhovnicească Sfântul Maxim Mărturisitorul, i s-a adăugat în acest volum al colecţiei „Lumini pentru suflet" şi un *Cuvânt as-*

cetic, pentru o mai edificatoare înțelegere a legăturii care există în Ortodoxie între dreapta învățătură și dreapta viețuire, în lucrarea mântuirii personale. În acest sens, Sfântul Maxim ne învață că „*din această pricină Domnul a împreunat păzirea tuturor poruncilor cu dreapta credință, știind că nu e cu putință să-i aducă omului mântuirea numai una dintre ele, despărțită de celelalte*" (p. 61).

Binecuvântăm publicarea acestor două importante scrieri duhovnicești ale Sfântului Maxim Mărturisitorul într-un nou volum din colecția „Lumini pentru suflet" a Editurii Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, cu nădejdea că ele vor aduce spor de lumină și evlavie în sufletele cititorilor.

† DANIEL
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

SCURTĂ TÂLCUIRE A RUGĂCIUNII TATĂL NOSTRU

CĂTRE UN IUBITOR DE HRISTOS[1]

Am primit pe însuși de Dumnezeu păzitul meu stăpân[2], venit la mine prin preacinstita lui scrisoare, pe cel ce este totdeauna de față și nu poate fi niciodată departe cu duhul. Căci nu disprețuiește să fie împreună cu slugile sale, pentru bogăția virtuții imitată în chip dumnezeiesc, odată ce Însuși Dumnezeu a dat-o pe aceasta ca mijloc de întâlnire chiar și cu El. De aceea, minunându-mă de mărimea coborârii lui, temerea mea față de el am amestecat-o cu afecțiune, și din amândouă, adică din temere și din afecțiune, am dat ființă iubirii, constătătoare din respect și din

1. P. G. 90, 871-910: *Orationis dominicae brevis expositio. Ad quemdam Christo devotum;* în *Filocalia greacă*, ed. a II-a, vol. I, p. 317-327.

2. Se vede că această scriere a fost adresată unei personalități pentru care Sfântul Maxim avea un mare respect. În multe epistole adresatul era numit „stăpân". Probabil era egumen, episcop sau dregător civil (cf. *Ep. 40. Către egumenul Talasie*, P. G. 91, 633).

dorința de apropiere. Căci am voit ca temerea să nu se desfacă de afecțiune și să devină ură, nici afecțiunea dispreț, ceea ce se întâmplă când nu are unită cu ea temerea care cumpătează. Am voit mai degrabă ca iubirea să se arate lege afectuoasă ce e sădită înlăuntru și tinde să se apropie de tot ce este înrudit după fire, înlocuind ura prin afecțiune și depărtând disprețul prin respect. Pe această temere știind-o fericitul David ca intrând mai mult decât toate în alcătuirea iubirii de Dumnezeu, zice: „Frica Domnului este curată și ea rămâne în veacul veacului" (Ps. 18, 10). El știa însă că aceasta este altă temere decât cea care se naște din frica de pedeapsă pentru relele săvârșite. Căci aceasta se depărtează, încetând cu totul când vine iubirea, cum arată undeva în cuvintele sale marele Evanghelist Ioan, zicând: „Iubirea scoate afară frica" (1 Ioan 4, 18). Dar cealaltă e o însușire caracteristică firească a desăvârșitei iubiri. Ea păstrează prin sfiala ei în Sfinți pentru veci nestricată legea și chipul iubirii față de Dumnezeu și întreolaltă.

Împreunând deci, precum am spus, și eu temerea de stăpânul meu cu afecțiunea față de el, păstrez în această alcătuire legea iubirii. Prin respect ea mă

împiedică să scriu, ca să nu se iveasca disprețul; prin afecțiune însă mă silește să scriu, ca să nu pară ură desăvârșitul refuz de a scrie. Deci ascultând de poruncă scriu, dar nu câte gândesc, „căci gândurile omului sunt șovăielnice", după Scriptură (Înțel. 9, 14), ci câte vrea Dumnezeu și câte dăruiește prin harul Său pentru a produce vreun oarecare folos.

„Sfatul Domnului, zice David, rămâne în veac; gândurile inimii Lui, din neam în neam" (Ps. 32, 11). Prin „sfat" a înțeles, poate, sfatul lui Dumnezeu și Tatăl, cu privire la coborârea (chenoza) negrăită a Fiului cel Unul-Născut în vederea îndumnezeirii firii noastre, sfat care îmbrățișează marginea tuturor veacurilor[3]. Iar prin „gândurile inimii

3. Toate veacurile (eonii) sunt purtate de dinamica lui Iisus, Cel care a coborât în ele, îngroșându-Se pe măsura îngroșării lor și înălțându-Se împreună cu înălțarea lor. Iisus e în lume prin rațiunile ei, prin Providență, prin Legea veche, încă înainte de a veni în trup pentru a Se face pârga îndumnezeirii firii omenești. Iar după aceea conduce și de sus, dar și din sânul istoriei, procesul de îndumnezeire a firii omenești, ba acest proces durează pentru oameni și pentru Îngeri chiar și după sfârșitul acestei lumi, în veci. Deci nu e veac care să rămână pe dinafara acestei misiuni.

Lui", raţiunile Providenţei şi ale Judecăţii, după care cârmuieşte în chip înţelept viaţa noastră de aici şi pe cea viitoare, ca a unor generaţii diferite, dând fiecăreia modul cuvenit de lucrare[4]. Deci dacă lucrul sfatului dumnezeiesc constă în îndumnezeirea firii noastre, iar scopul gândurilor dumnezeieşti este să desăvârşească până la capăt cele ce le cerem în viaţa noastră, e de folos să cunoaştem şi să împlinim înţelesul Rugăciunii Domnului, şi deci să-l şi descriem[5]. Căci la această rugăciune

4. Raţiunile Providenţei se împletesc şi alternează necontenit cu cele ale Judecăţii, Dumnezeu îndemnând pe oameni spre cele bune atât prin inspiraţii şi daruri pozitive, cât şi prin încercări şi pedepse. Aceste raţiuni dinamice (idei-forţă) ce lucrează în sânul istoriei îi dau acesteia un sens unitar. Dar istoria nu e uniformă, pentru că nici raţiunile acestea nu rămân mereu aceleaşi, ci fiecare generaţie e călăuzită după alte raţiuni, dându-i-se alte misiuni, alte moduri de lucrare. De remarcat e că şi despre viaţa viitoare spune Sfântul Maxim că va fi călăuzită după raţiunile Providenţei.

5. Cele pe care le cerem în viaţa noastră sunt cele cuprinse în rugăciunea *Tatăl nostru.* Iar scopul gândurilor lui Dumnezeu e să le împlinească pe acestea până la capăt. Deci se cuvine să fie lămurite lucrurile pe care le cerem în rugăciunea *Tatăl nostru* pentru a şti ce urmăreşte Dumnezeu prin gândurile Sale.

s-a gândit şi stăpânul meu, mişcat de Dumnezeu, când a scris către mine, sluga sa. Deci trebuind să o fac acum temă a cuvintelor mele, rog pe Domnul, Învăţătorul acestei rugăciuni, să-mi deschidă mintea spre înţelegerea tainelor din ea şi să-mi dea cuvânt potrivit spre tălmăcirea celor pe care le voi înţelege. Fiindcă ea îmbrăţişează tot scopul ascuns în chip tainic în cele spuse mai înainte, sau, mai bine-zis, vestit limpede celor puternici la minte. Cuvântul rugăciunii cuprinde cererea tuturor acelora cărora li S-a făcut pricinuitor Însuşi Cuvântul lui Dumnezeu smerindu-Se. El ne învaţă să ne silim a ne însuşi acele bunuri, pe care ni le poate procura numai Dumnezeu şi Tatăl prin Fiul, Care mijloceşte în chip natural, şi prin Duhul Sfânt. Căci mijlocitor între Dumnezeu şi oameni este, după dumnezeiescul Apostol, Domnul Iisus (1 Tim. 2, 5), Care a arătat oamenilor prin trupul Său pe Tatăl cel necunoscut, iar Tatălui I-a adus pe oameni în Sine, împăcaţi prin Duhul.

Pentru aceştia, făcându-Se om în chip neschimbat, Se face pricinuitorul şi învăţătorul unor taine noi şi multe, încât mulţimea şi mărimea lor nu a putut-o cuprinde raţiunea în vreo mă-

sură oarecare. Dintre ele a dăruit oamenilor, cu dărnicia Sa, care întrece toate, şapte la număr, mai generale decât celelalte. Deci scopul rugăciunii este, cum am zis, să îmbrăţişeze tainic tocmai înţelesul acestora, adică: 1. învăţătura despre Dumnezeu (teologia), 2. înfierea prin har, 3. egalitatea în cinste cu Îngerii, 4. împărtăşirea de viaţă veşnică, 5. restaurarea firii ca să încline spre ea însăşi în chip nepătimaş, 6. desfiinţarea legii păcatului şi 7. surparea celui-rău, care ne stăpâneşte prin înşelăciune.

Să cercetăm, aşadar, adevărul celor spuse.

Teologie ne învaţă Cuvântul lui Dumnezeu prin faptul că Se întrupează, arătând în Sine pe Tatăl şi pe Duhul Sfânt. Fiindcă întreg Tatăl şi întreg Duhul Sfânt erau fiinţial şi desăvârşit în Fiul şi după ce S-a întrupat, fără ca Ei să se întrupeze, ci Unul binevoind, iar Celălalt împreună-lucrând cu Fiul, Care Însuşi Şi-a lucrat întruparea. Căci Cuvântul a rămas mintal şi viu[6] şi neîncăput

6. Sfinţii Părinţi aseamănă pe Tatăl cu mintea, pe Fiul cu raţiunea (sau cuvântul), iar pe Duhul, cu viaţa. Deci Cuvântul întrupându-Se a rămas unit cu Mintea (Tatăl) şi cu Viaţa (Duhul Sfânt), adică mintal şi viu.

de nimeni altul după fiinţă, decât numai de Tatăl şi de Duhul Sfânt, şi atunci când Şi-a făcut, prin iubirea de oameni, unirea după ipostas cu trupul.

Înfierea ne-o hărăzeşte dăruindu-ne, după har, naşterea cea mai presus de fire, de sus, prin Duh. Pe aceasta o păzeşte şi o păstrează, împreună cu Dumnezeu, libera voinţă a celor ce s-au născut, cultivând cu dragoste adevărată harul dăruit şi sporind prin împlinirea sârguincioasă a poruncilor frumuseţea dăruită prin har şi înaintând prin golirea de patimi atâta în dumnezeire, cât S-a golit pe Sine Cuvântul lui Dumnezeu de slava majestăţii Sale, pentru mântuirea noastră, făcându-Se cu adevărat om.

Egali în cinste cu Îngerii i-a făcut pe oameni, întâi: fiindcă „a împăcat prin sângele crucii Sale cele din cer şi cele de pe pământ" (Col. 1, 20), şi a surpat puterile vrăjmaşe, care umpleau locul dintre cer şi pământ[7], arătând că, în privinţa împărţirii darurilor dumnezeieşti, ceata Puterilor cereşti şi pământeşti e una, firea omenească vestind întru veselie slava lui Dumnezeu împreună cu Puterile de sus prin una şi

7. Adică ne împiedicau să ne înălţăm la Dumnezeu.

aceeași voință. Apoi: fiindcă, după împlinirea lucrării Sale pentru noi, S-a înălțat la cer cu trupul primit, unind prin Sine cerul cu pământul. Prin aceasta a unit cele sensibile cu cele inteligibile și a arătat firea cea creată ca una, de la o extremitate la alta a părților ei, unificată în ea însăși prin virtute și prin cunoașterea primei Cauze. Astfel, prin toate câte a săvârșit tainic a arătat, cred, că rațiunea este legătura de unire între cele despărțite; iar lipsa rațiunii înseamnă dezbinarea celor unite[8]. Prin aceas-

8. Cuvântul „logos" poate avea aici trei sensuri: rațiune, cuvânt, Rațiunea sau Cuvântul dumnezeiesc. În toate aceste trei sensuri, logosul este legătura de unire a celor despărțite. Patima, care dezunește, este lipsă de rațiune; la fel egoismul, care nu înțelege să se subordoneze unei rațiuni majore, ce-i încadrează pe toți. Rațiunile din lucruri și din oameni tind după o rațiune mai înaltă, care e mai cuprinzătoare. O rațiune particulară, care nu vrea să se subordoneze uneia mai generale, nu mai e rațiune. În acest sens rațiunea unește lucrurile sau rațiunile lucrurilor despărțite. Iar Rațiunea supremă, Care e în vârful piramidei tuturor rațiunilor, spre Care tind toate rațiunile, este Dumnezeu-Cuvântul. El le unește pe toate. Dar și cuvântul omului către om e o trăsătură de unire între ei. Având acest rost, se înțelege că adevăratul cuvânt e o expresie a rațiunii unificatoare, a unei rațiuni care se ridică de la rațiunea individualistă la rațiunea superioară, ce

ta ne-a îndemnat să învățăm să ne însușim rațiunea prin făptuire, ca să ne unim nu numai cu Îngerii prin virtute, ci și cu Dumnezeu prin cunoștință, negând toate cele ce sunt[9].

Părtași de viață dumnezeiască ne face dându-Se pe Sine de mâncare, cum numai El știe, și cei ce au primit de la El o astfel de simțire mintală[10], încât prin gustarea acestei mâncări să cunoască prin cunoștință adevărată că „bun este

se arcuiește peste rațiunile particulare ale celor doi. Altfel, cuvântul nu mai e rațional, nu mai e din rațiune. Logos mai înseamnă însă și sens. Un lucru particular are sens numai dacă face parte dintr-un ansamblu. Individualul, dacă ar sta cu totul de sine, ar însemna un non-sens. Sensul unește lucrurile.

9. E o învățătură statornică a Sfinților Părinți că numai prin făptuire, prin practică, dobândim adevărata rațiune (și totodată apare în conștiința noastră Hristos, Cel ascuns în noi de la Botez). Unirea cu Îngerii prin virtute arată că virtutea rămâne un bun permanent în cel ce se ridică, mai presus de treapta făptuirii, la contemplație. De remarcat e că dobândirea adevăratei rațiuni e necesară și pentru cunoașterea mistică a lui Dumnezeu prin gnoza apofatică. Ca să fii în stare să negi toate lui Dumnezeu, pentru a urca la cunoașterea Lui, trebuie să te fi pătruns întâi prin rațiune de mărginirea și de relativitatea lor.

10. Expresia „simțirea minții" (sensibilitatea spiritului) am întâlnit-o și la Diadoh al Foticeii (*Cuvânt ascetic*, cap 36, *Filoc. rom.*, vol. I).

Domnul". Prin aceasta, pe cei ce mănâncă îi umple de o calitate dumnezeiască ce-i îndumnezeiește, ca Unul ce este în chip vădit și Se numește „Pâine a vieții și a puterii".

Firea o readună în ea însăși nu numai întrucât, făcându-Se om, Și-a păstrat voia nepătimașă și nerăzvrătită împotriva firii (neclintindu-se din temelia ei cea după fire nici măcar împotriva celor ce L-au răstignit; dimpotrivă, alegând mai bucuros moartea pentru ei decât viața, cum arată și caracterul voluntar al patimii, sporit prin dragostea de oameni a Celui ce a pătimit), ci și întrucât a desființat dușmănia, pironind pe cruce zapisul păcatului (Col. 2, 14), pentru care avea firea războiul neîmpăcat cu ea însăși. Prin aceasta a chemat pe cei de departe și pe cei de aproape, adică pe cei de sub Lege și pe cei din afara Legii și, „surpând peretele din mijloc al despărțiturii, adică desființând legea poruncilor cu învățăturile ei, a zidit pe cei doi într-un singur om nou, făcând pace și împăcându-ne" prin Sine cu Tatăl (Ef. 2, 14-16) și întreolaltă, ca pe unii care nu mai avem o voie ce se împotrivește rațiunii firii, ci, precum în privința firii, tot așa și în privința voii rămânem neschimbăcioși.

Iar firea a *făcut-o din nou curată de legea păcatului,* neîngăduind ca întruparea Sa cea pentru noi să fie anticipată de plăcere. Pentru că zămislirea Lui s-a făcut în chip minunat, fără de sămânță, iar nașterea, mai presus de fire, fără stricăciune; căci Dumnezeu născându-Se din Maică, îi strângea prin naștere legăturile fecioriei mai mult decât firea. Și a slobozit de sub domnia legii toată firea în cei ce voiesc să imite moartea Lui de bunăvoie, prin omorârea din simțire a mădularelor celor de pe pământ (Col. 3, 5). Căci taina mântuirii se lucrează numai în cei ce vor, nu și în cei ce rămân sub stăpânirea care-i robește.

În sfârșit, *surparea tiraniei celui-rău,* care ne stăpânea prin înșelăciune, o face întinzând trupul biruit în Adam ca armă împotriva lui și biruindu-l. Prin aceasta a arătat trupul, înghițit mai înainte de moarte, înghițind pe înghițitoarea moarte și stricând viața aceleia (a morții) prin moartea firească. Trupul Lui s-a făcut Vicleanului otravă, ca pe toți câți izbutise să-i înghită, câtă vreme i-a stăpânit prin moarte, să-i verse afară. Iar neamului omenesc același trup îi dăruiește viață, împingând ca pe o frământătură toată firea spre învierea

vieții. Căci mai ales pentru aceasta Cuvântul, fiind Dumnezeu, Se face om (cu adevărat străin lucru la auzire!) și primește de bunăvoie moartea trupului.

Deci cererea tuturor acestora, cum am zis, vom afla că se cuprinde în cuvântul Rugăciunii.

*

Căci el spune „Tată", pomenește „Numele" Tatălui și „Împărăția" Lui. Iar pe cel ce se roagă îl arată ca fiind „fiu" după har al acestui „Tată". El vrea ca cei din cer și cei de pe pământ să ajungă la o singură voință. Poruncește apoi să se ceară „pâinea cea spre ființă" și cere oamenilor să se împace, unind firea cu ea însăși prin porunca de a ierta și de a i se ierta, ca să nu mai fie tăiată prin deosebirea dintre voințe. Învață apoi pe oameni să se roage să nu cadă în ispită, ca lege a păcatului, și să fie izbăviți de cel-viclean. Și se cădea ca însuși Pricinuitorul și Dătătorul acestor bunuri să fie și Învățător al lor, ca să dea cele spuse în această rugăciune ca reguli de viață ucenicilor care cred în El și imită viețuirea Lui în trup. Prin ele a arătat „comorile ascunse ale înțelepciunii și ale cunoștinței", aflătoare cu adevărat în El (Col. 2, 3), trezind dorința celor ce se roagă spre dobândirea lor.

Scriptura a numit, cred, această învățătură „rugăciune" deoarece cuprinde cererea darurilor date oamenilor de Dumnezeu prin har. Căci de Dumnezeu insuflații noștri Părinți au spus hotărât că rugăciunea este cererea acelora ce le-a dăruit Dumnezeu, în chip cuvenit cu El însuși, oamenilor, precum votul este făgăduința sau promisiunea acelora pe care oamenii, slujind cu adevărat lui Dumnezeu, I le aduc Lui. Ei au adus ca mărturie în sprijinul acestui cuvânt al lor Scriptura. De pildă: „Făgăduiți și dați Domnului Dumnezeului nostru" (Ps. 49, 15). Sau: „Câte am făgăduit voi da Domnului, Mântuitorul meu" (Iona 2, 10). Acestea se spun despre vot. Iar despre rugăciune, următoarele: „Și s-a rugat Ana, zicând: Doamne Adonai, Dumnezeule al Puterilor, dacă auzind vei auzi pe roaba ta, dăruiește-mi mie un rod al pântecelui" (1 Regi 1, 10-11)[11].

11. Origen în *Tâlcuire la Tatăl nostru* se ocupă de asemenea de această deosebire între rugăciune (προσευχὴ) și vot (εὐχὴ), făcând aceeași deosebire și folosind chiar această pildă a Anei (G. Bardy, *Origène. De la prière*, Gabalda, Paris, 1931, p. 33). Totuși Sfântul Maxim în rândurile ce urmează ajunge la formulări mai adânci. Origen spune doar, simplu, că votul e un dar, iar rugăciunea e o cerere. Peste tot tâlcuirea Sfântului Maxim e mai adâncă decât a lui Origen, luând proporții de sistem, cu toată scurtimea ei.

Sau: „S-a rugat Iezechia, regele Iudei, și Isaia, fiul lui Amos, proorocul, către Domnul" (2 Paral. 32, 20). Sau: „Iar când vă rugați, ziceți: Tatăl nostru Cel din ceruri...", cuvinte spuse de Domnul ucenicilor. Astfel, votul este păzirea poruncilor, întărită prin voia celui ce a dat votul; iar rugăciunea, cererea pe care o face cel ce păzește bunurile poruncilor, ca să se prefacă el însuși în bunurile acelea. Sau, mai bine, votul este lupta pentru virtute, pe care aducând-o cineva lui Dumnezeu, Acela o primește cu multă plăcere, iar rugăciunea este cununa virtuții, pe care Dumnezeu o dăruiește cu bucurie.

Deci fiindcă s-a arătat că rugăciunea este cererea bunurilor procurate de Cuvântul cel întrupat, luându-L pe El însuși ca învățător al cuvintelor rugăciunii Sale, ne vom îngădui să pornim la tâlcuirea lor dezvăluind cu grijă, atât pe cât se poate, înțelesul fiecărui cuvânt, știind că Însuși Cuvântul obișnuiește să hărăzească, în chip folositor, putere înțelegerii celui ce grăiește.

*

„Tatăl nostru, Carele ești în ceruri, sfințească-se Numele Tău, vie Împărăția Ta".

Domnul învață în aceste cuvinte pe cei ce se roagă că se cuvine să înceapă

îndată cu învățătura despre Dumnezeu. El dă aici o învățătură tainică despre modul existenței Cauzei făcătoare a lucrurilor, El însuși fiind, după ființă, Cauza lucrurilor. Prin cuvintele rugăciunii e arătat „Tatăl", „Numele" Tatălui și „Împărăția" Tatălui, ca să învățăm de la început să chemăm și să venerăm Treimea cea una. Căci „Numele" lui Dumnezeu și Tatăl, care subzistă ființial, este Însuși Fiul cel Unul-Născut; iar „Împărăția" lui Dumnezeu și Tatăl care, de asemenea, subzistă ființial, este Duhul Sfânt. Fiindcă ceea ce Matei numește aici Împărăție, în altă parte, un alt Evanghelist a numit Duh Sfânt, zicând: „Vie Duhul Tău cel Sfânt și să ne curățească pe noi"[12]. Căci Tatăl nu are Numele ca pe ceva dobândit, iar Împărăția nu o cugetăm ca o demnitate care I se adaugă. Pentru că El nu a început să fie, ca să fi început să fie și Tată sau Împărat. El nu a început nici să existe, nici să existe ca Tată sau ca Împărat. Iar dacă, fiind din veci, este și Tată, și Împărat din veci, atunci și Fiul

12. Grigorie de Nyssa spune că acest loc se află la Luca *(Cuv. 3 la Tatăl nostru)*, dar la Luca 11, 2 se află aceleași cuvinte ca și la Matei 6, 9-13. Sfântul Maxim a urmat aici lui Grigorie de Nyssa.

și Duhul Sfânt există împreună cu Tatăl, ființial, din veci, fiind în chip natural din El și în El, mai presus de cauză și de rațiune, nu iviți, din pricina cauzei, după El. Căci relația arată deodată cu ea și pe cele ce le leagă prin relație, neîngăduind să fie privite acestea una după alta.

Începând deci această rugăciune, suntem îndemnați să venerăm Treimea de-o-ființă și mai presus de ființă, ca Una ce este cauza facerii noastre. Pe lângă aceasta, suntem învățați să vestim și harul înfierii ce ni s-a dat nouă, fiind învredniciți să numim pe Cel ce ne este Făcător după fire, Tată după har. Iar aceasta ne obligă ca, cinstind numele Născătorului nostru după har, să ne silim să întipărim în viața noastră trăsăturile Celui ce ne-a născut, adică să-I sfințim numele pe pământ, să ne asemănăm Lui ca unui Tată, să ne arătăm fii prin fapte și să preamărim pe Fiul natural al Tatălui, Pricinuitorul acestei înfieri, prin tot ceea ce gândim și facem.

Și sfințim Numele Tatălui nostru Cel după har, Carele este în ceruri, omorând pofta pământească și curățindu-ne de patimile aducătoare de stricăciune. Căci sfințirea constă în desăvârșita

oprire și omorâre a poftei din simțire. Ajunși la această stare, se domolesc lătrăturile necuviincioase ale iuțimii, nemaiexistând pofta care să o stârnească și să o înduplece să lupte pentru plăcerile ei, odată ce a fost omorâtă prin starea de sfințenie a rațiunii. Căci iuțimea fiind avocatul poftei, încetează să se înfurie când pofta e omorâtă.

Iar după lepădarea iuțimii și a poftei, cu drept cuvânt vine, cum zice rugăciunea, stăpânirea Împărăției lui Dumnezeu și Tatăl în cei ce se învrednicesc să spună după desfacerea de acelea: „vie Împărăția Ta", adică Duhul Sfânt. „Peste cine, zice, Mă voi odihni dacă nu peste cel bun și smerit, care tremură de cuvintele Mele?" (Is. 66, 2). De aici este vădit că Împărăția lui Dumnezeu și Tatăl este a celor smeriți și blânzi. „Fericiți, zice, cei blânzi, că aceia vor moșteni pământul" (Matei 5, 5). Se înțelege că nu pământul acesta, care deține, după fire, locul de mijloc al lumii, l-a făgăduit Dumnezeu moștenire celor ce-L iubesc pe El. Căci spune: „Când vor învia din morți, nu se vor însura și nu se vor mărita, ci vor fi ca Îngerii din ceruri" (Matei 22, 30). Sau: „Veniți, binecuvântații Părintelui Meu, și moșteniți Împărăția cea gătită vouă

de la întemeierea lumii" (Matei 25, 34). Iar în altă parte, zice altuia, care a lucrat cu tragere de inimă: „Intră întru bucuria Domnului tău" (Matei 25, 21). Iar după El, dumnezeiescul Apostol zice: „Va suna din trâmbiță și cei morți în Hristos se vor scula cei dintâi întru nestricăciune. Apoi noi, cei vii, care vom fi rămas, vom fi răpiți deodată în nouri, întru întâmpinarea Domnului în văzduh; și așa vom fi totdeauna cu Domnul" (1 Cor. 15, 52; 1 Tes. 4, 17).

Acestea fiind făgăduite celor ce-L iubesc pe Domnul, cine va putea spune, dacă privește la cuvântul Scripturii și dacă e mișcat de rațiune și dorește să fie slujitor al rațiunii, că cerul și Împărăția gătită de la întemeierea lumii, apoi bucuria Domnului cea ascunsă în taină, și petrecerea, și locuirea neîncetată și cu totul nedespărțită a celor vrednici cu Domnul sunt totuna cu „pământul"? Deci „pământ" socotesc că numește deprinderea și puterea întărită și cu desăvârșire neclintită a neschimbatei statornicii în bine a celor blânzi. Căci aceasta este totdeauna cu Domnul și are o bucurie neîncetată, ca una ce a primit Împărăția gătită de la început și s-a învrednicit de fixitatea (στάσις) și de rânduiala cea din cer. Ea

e statornicită în rațiunea virtuții, ca într-un oarecare pământ așezat la mijlocul întregii lumi. În temeiul acestei rațiuni, cel blând, stând la mijloc între numele bun și faima rea, rămâne fără patimă, fără să se umfle de laude (înălțându-se sau umplându-se de slavă deșartă) și fără să se întristeze de ocări. Căci desfăcându-și dorința de la lucrurile de care e liberă rațiunea după fire, nu simte când îl supără momelile lor, ca unul ce s-a liniștit de orice agitație în legătură cu ele și și-a îndreptat toată puterea sufletului spre slobozenia dumnezeiască, nemaiurmărind niciun interes. Această slobozenie dorind Domnul să o împărtășească ucenicilor Săi, zice: „Luați jugul Meu peste voi și învățați de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima, și veți afla odihnă sufletelor voastre" (Matei 11, 29). Odihnă numește stăpânirea Împărăției dumnezeiești, care e ca o domnie ce slobozește de toată robia pe cei vrednici.

Iar dacă dă stăpânirea netrecătoare a Împărăției celor smeriți și blânzi, cine va fi atât de neiubitor și de nedoritor al bunurilor dumnezeiești, ca să nu dorească la culme smerenia și blândețea, spre a primi pecetea Împărăției dumnezeiești, cât e cu putință omului,

purtând în duhul lui, prin har, forma neştirbită a Celui ce este în mod firesc, după fiinţă, marele Împărat Hristos?

În acest om, zice marele Apostol, „nu este bărbat şi femeie" (Gal. 3, 28), adică mânie şi poftă. Căci mânia alungă silnic raţiunea şi scoate afară din legea firii cugetarea. Iar pofta face mai iubite decât Cauza şi Fiinţa, cea unică şi singură de dorit şi nepătimitoare, cele de după ea, şi de aceea socoteşte mai de cinste trupul decât duhul. De asemenea, face mai atrăgătoare posesiunea celor văzute decât slava şi strălucirea celor inteligibile, trăgând mintea prin lucrarea plăcerii simţuale de la privirea dumnezeiască şi înrudită a celor spirituale. Dar în acest om nu mai e decât raţiunea, care s-a dezbrăcat, prin abundenţa virtuţii, chiar şi de iubirea şi de afecţiunea cea mai nepătimaşă, şi totuşi naturală faţă de trup. Căci duhul a biruit cu desăvârşire firea şi a convins mintea să se odihnească până şi de la filosofia activităţii morale, când se întâlneşte cu Raţiunea cea mai presus de fiinţă printr-o contemplaţie simplă şi neîmpărţită[13]. Pentru că dacă

13. Cel blând, şi numai el, se ridică pe treapta cea mai înaltă a contemplării simple,

omul a izbutit să ajungă la această stare, în care poate tăia şi lepăda uşor cele ce curg în timp, nu este nimerit ca, odată ce s-a dovedit slobod de cele sensibile şi a trecut peste ele, să se împovăreze iarăşi cu chipul făptuirii morale ca şi cu un cojoc.

Aceasta o arată mai limpede marele Ilie, indicând această taină prin cele ce le-a săvârşit în chip simbolic. Acesta, când fu răpit, a dat cojocul, adică starea (sau lucrarea) de mortificare a trupului, în care era fixată măreţia frumuseţii sale morale, lui Elisei, ca ajutor al duhului împotriva a toată puterea vrăjmaşă şi ca unealtă de lovire a firii nestatornice şi curgătoare, al cărui chip era Iordanul, ca să nu fie împiedicat ucenicul să treacă spre ţara sfântă, înecându-se în pofta tulbure şi

nediscursive a Raţiunii divine. Din aceasta vedem că pentru Sfântul Maxim raţiunea nu se distinge net de minte, fie că nu înseamnă numaidecât cugetare discursivă, fie că discursivitatea trece firesc în contemplaţia simplă şi unitară, sau viceversa. În acest sens, „om raţional" nu e om necontemplativ, ci un om lipsit de mânie şi de poftă. Raţiunea nu se opune minţii sau contemplaţiei, ci patimilor. O precizare: pe treapta făptuirii morale omul poartă încă în el o afecţiune trupească în limitele naturii, dar pe cea gnostică duhul a covârşit-o prin aceasta.

lunecoasă după cele materiale[14]. El însă a plecat slobod spre Dumnezeu, neoprit de niciunul dintre lucruri prin vreo afecțiune față de ele, simplu prin dorință și necompus prin voință, spre Cel simplu prin fire[15], făcându-și călătoria

14. Atât la Evagrie, cât și la Sfântul Maxim întâlnim adeseori ideea unor haine sau corpuri ce trebuie pe rând dezbrăcate pentru a ajunge omul la „mintea goală". Prima haină care trebuie dezbrăcată e cea a patimilor. Cel ce se dezbracă de ea trebuie să se îmbrace în haina virtuților; pe o treaptă mai înaltă trebuie dezbrăcată și aceasta, pentru a se îmbrăca haina vederilor contemplației naturale, ca în sfârșit să fie dezbrăcată și aceasta, și mintea să rămână „goală" pentru a se întâlni cu Rațiunea goală, cu Dumnezeu descoperit. (În acest sens se vorbește și de dezbrăcarea omului vechi). Cel ce, asemenea lui Ilie, a trecut chiar și peste afecțiunea naturală față de cele sensibile trebuie să dezbrace și lucrarea de mortificare a trupului, adică grija de asceză, ca pe un cojoc. Dar această grijă trebuie să o îmbrace ucenicul, adică cel ce a rămas pe o treaptă mai jos. Aceasta nu înseamnă că cel ce dezbracă grija ascezei poate să zburde de acum cu trupul, ci că în el starea de mortificare a devenit ceva ce se menține de la sine, fără o grijă specială. Grija ascetică de trup l-ar împiedica acum de la contemplație. Mortificarea e un ajutor al duhului împotriva puterii vrăjmașe, adică prin ea se accentuează aspectul de duh al firii noastre.

15. Dumnezeu e simplu după fire, dar noi ne putem dezbina de fire prin voință, făcându-ne compuși. Deci tot prin voință putem ieși iarăși din compoziție, unificându-ne voința cu firea.

prin virtuțile generale ce se îmboldesc una pe alta și se ridică împreună ca niște cai de foc. Căci știa că ucenicul lui Hristos trebuie să lepede dispozițiile neegale, a căror deosebire îi vădește alterarea și nestatornicia, dacă patima poftei provoacă revărsarea sângelui în jurul inimii, iar mânia pusă în mișcare, fierberea sângelui. Deci cel ce a ajuns să trăiască, să se miște și să fie în Hristos s-a eliberat de aparița năprasnică a dispozițiilor neegale, nemaipurtând în el, ca pe un bărbat și o femeie, afecțiunile opuse ale acestor patimi, prin care rațiunea e robită, fiind denaturată de schimbările lor nestatornice[16]. Căci în rațiunea nerobită de aceste afecțiuni el are zugrăvită măreția chipului dumnezeiesc, care înduplecă sufletul să se prefacă prin hotărârea liberă a voii sale, spre a deveni după asemănarea dumnezeiască, și să se facă lăcaș atotstrălucit al marii Împărății, care subzistă ființial cu Dumnezeu și Tatăl tuturor, adică al Duhului Sfânt[17], lăcaș care

16. Din toate acestea se vede caracterul moral al rațiunii, după Sfântul Maxim. Rațiunea e mai mult ceea ce se opune patimilor, rezistând poftei și mâniei. Numai așa nu se denaturează, nu se alterează.

17. Marea Împărăție a Duhului e lumea Sofiei, sau a energiilor divine care, umplând întreagă pe fiecare, pe măsura puterii fiecăruia,

primește, dacă se poate spune, puterea cunoștinței firii dumnezeiești, atâta cât e cu putință. În această stare, nașterea celor rele încetează și a celor bune ia ființă, sufletul păzind în sine, întocmai ca Dumnezeu, prin harul chemării sale, neatins ipostasul bunurilor dăruite. În acest suflet Hristos Se naște pururea de bunăvoie în chip mistic[18], făcându-Se corp prin cei mântuiți și făcând sufletul ce-L naște maică fecioară[19], întrucât acesta nu mai are, ca să spun pe scurt, prin vreo afecțiune, ca pe un bărbat și o femeie, semnele firii aflătoare sub stricăciune și facere[20].

cum aceeași lumină îi umple pe toți, îi unește pe toți. Dar viața Duhului nu se dă pe o cale străină de rațiunea insului, deci nu e despărțită de Rațiunea (Logosul) divină, Căreia I se deschide rațiunea individuală.

18. Nașterea lui Hristos este aici apariția Lui în viața conștientă a celui ce s-a purificat, fapt numit alteori învierea lui Hristos din mormântul firii, în care S-a îngropat la Botez și de unde lucrează în chip acoperit la purificarea omului.

19. Sufletul în grecește e de genul feminin.

20. Sfântul Maxim face deosebire între facere (γένεσις) și naștere (γέννησις). Facerea e orice început natural de existență, care e urmat în mod necesar de stricăciune. Nașterea, când e naturală, e un mod special al facerii. Dar când nu e naturală, ca în cazul lui Hristos, nu se mai subsumează în facere, ca început natural al unei deveniri ce duce la moarte. Hristos,

Să nu se mire nimeni că am pomenit stricăciunea înainte de facere. Căci privind fără patimă, cu dreaptă judecată firea celor ce apar și pier, va afla limpede că orice facere începe din stricăciune și sfârșește în stricăciune.

Dar patimile ce caracterizează cele supuse facerii și stricăciunii, cum am spus, nu le are Hristos sau viețuirea și rațiunea lui Hristos sau după Hristos. Căci s-a spus: „În Hristos Iisus nu mai este bărbat și femeie" (Gal. 3, 28); iar prin aceasta se indică semnele și patimile firii, care e supusă stricăciunii și facerii. Într-o asemenea viețuire nu mai este decât rațiunea deiformă, îmbibată de cunoștința dumnezeiască[21], și mișcarea unitară a voii, care nu alege decât virtutea.

„Nici elin și nici iudeu". Prin acestea se indică deosebirea învățăturilor despre Dumnezeu sau, mai adevărat vorbind,

deși a luat nașterea, n-a primit stricăciunea, sau facerea urmată totdeauna de stricăciune. Sufletul care L-a născut a devenit fecioară, a scăpat de asemenea de acel fel de naștere care duce la stricăciune.

21. Atributul deiform precizează în chip satisfăcător sensul rațiunii la Sfântul Maxim. Nu e rațiunea opusă contemplației, ci rațiunea opusă stricăciunii patimilor, dar îmbibată de cunoștința intuitivă, tainică a lui Dumnezeu.

opoziția dintre ele. Cea dintâi învățătură susține nebunește multe principii, împărțind unicul principiu în lucrări și puteri potrivnice; ea născocește slujirea la mulți zei, care se dezbină în ea însăși, împreună cu mulțimea celor ce se închină, și se face de râs prin marea varietate a slujirii. Cealaltă învățătură susține, e drept, un singur principiu, dar îngust și nedesăvârșit și aproape inconsistent, fiind lipsit de rațiune și de viață[22]. De aceea cade într-un rău tot așa de mare ca și învățătura de mai înainte, anume în latura opusă aceleia, în ateism, mărginind la o singură persoană principiul unic și socotindu-l ca subzistând fără Cuvânt și Duh, sau străbătut de Cuvântul și de Duhul ca de niște simple calități. Aceasta nu-și dă seama: Ce Dumnezeu mai poate fi acela care e lipsit de acestea? Sau cum se va împărtăși Dumnezeu de acestea, ca de niște accidente, asemenea ființelor raționale supuse facerii? Niciuna dintre aceste două învățături nu este, cum am spus, în Hristos. În El este numai învățătura evlaviei adevărate și legea neclintită a cunoașterii tainice a lui Dumnezeu (a teologiei mistice), care respinge, ca prima învățătură, deșirarea dumnezeirii și nu primește comprimarea dumnezeirii, ca cea de a doua. Aceasta, ca să nu dezbine dumnezeirea prin înmulțirea ființei, căci aceasta este greșala elinească; nici s-o facă pătimitoare prin reducerea la un singur ipostas, socotind-o lipsită de Cuvânt și Duh, sau îmbibată de Cuvânt și Duh ca de niște simple calități, căci aceasta este greșala iudaică, după care dumnezeirea nu este Minte, Cuvânt și Duh. Învățătura cea întru Hristos ne învață pe noi, cei chemați de har prin credință la cunoștința adevărului, să cunoaștem o unică fire și putere a dumnezeirii, adică un unic Dumnezeu, contemplat în Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, subzistând ființial ca o singură Minte necauzată, născătoare a singurului Cuvânt fără început, subzistent după ființă, și izvor al singurei Vieți eterne ce subzistă ființial ca Duh Sfânt. Ne învață să cunoaștem Treimea în unime și unimea în Treime. Nu numai pe una în alta, căci nu este Treimea în unime ca un accident în ființă, sau, întors, unimea în Treime, căci este fără calități. Nici ca pe altceva și altceva, căci nu se deosebește prin eterogenitatea firii unimea de Treime, fiind o fire unică și simplă. Nici pe una înaintea alteia, căci nu se deosebește printr-o

22. Adică de Logos și de Duhul Sfânt.

putere mai mică Treimea de unime, sau unimea de Treime. Nu se deosebește unitatea de Treime nici ca ceea ce-i comun și general părților subordonate, ca să fie contemplată numai prin cugetare, căci această unitate este o ființă existând de sine în sens propriu și o putere cu adevărat puternică prin ea însăși. Nu este nici una prin alta; căci nu este la mijloc vreo relație ca între efect și cauză, acolo unde e totul unul și același și fără nicio relație. Dar nu este nici una din alta; căci nu provine Treimea din unitate, fiind nefăcută și explicându-se prin sine însăși. Ci aceeași se zice și se cugetă cu adevărat unitate și Treime. Este unitate prin rațiunea ființei, Treime prin modul existenței. Aceeași este întreagă unitate, neîmpărțită de ipostasuri; și aceeași întreagă Treime, neconfundată prin unitate. Ca să nu se întoarcă prin împărțire mulțime de zei sau să se înlăture prin confuzie orice Dumnezeu. Învățătura lui Hristos strălucește prin ocolirea amândurora.

Iar prin învățătura lui Hristos înțeleg noua propovăduire a adevărului, în care „nu mai este bărbat și femeie", adică semnele și patimile firii celei supuse stricăciunii și nașterii; „nici elin și iudeu", adică învățăturile potrivnice

despre dumnezeire. În ea nu este „nici tăiere împrejur și netăiere împrejur", adică slujirile corespunzătoare ale acestora. Căci cea dintâi necinstește firea văzută de dragul simbolurilor Legii și ocărăște pe Creatorul însuși, socotindu-L Făcător al unor lucruri rele; iar cea de a doua îndumnezeiește firea de dragul patimilor și ridică făptura împotriva Creatorului, sfârșind amândouă în același rău, în batjocorirea lui Dumnezeu. Nu este „nici barbar și scit", adică despărțirea și ridicarea firii împotriva ei înseși, prin voință, dezbinare prin care s-a înrădăcinat în oameni legea stricăcioasă și potrivnică firii, a uciderii întreolaltă. „Nici rob sau slobod", adică împărțirea aceleiași firi, împotriva voii, care face fără cinste ceea ce este după fire de aceeași cinste, având ca lege ajutătoare, ce tiranizează demnitatea chipului, bunul plac al stăpânitorilor[23].

23. Dacă despărțirea în „barbar și scit" se referă la „distanțarea" (διάστασις) și răzvrătirea voluntară a firii față de ea însăși prin certurile dintre oameni, împărțirea în „rob și slobod" e o orânduire care se impune de cele mai adeseori împotriva voii celor mulți, prin voința despotică a unei minorități sau a unui singur om. Ea „tiranizează" demnitatea chipului dumnezeiesc din om, în a cărui componență intră ca o trăsătură esențială libertatea.

„Ci toate și întru toate este Hristos", care zugrăvește în duh forma (μόρφωσιν) Împărăției fără de început, prin cele mai presus de fire și de lege. Această formă, precum s-a arătat mai înainte, e caracterizată prin smerenia și blândețea inimii, a căror unire desăvârșește pe omul zidit după Hristos. Căci oricine e smerit este, desigur, și blând, și oricine e blând este, desigur, și smerit; smerit, ca unul ce se știe pe sine având-și existența ca dar; blând, ca unul ce înțelege întrebuințarea ce trebuie să o facă puterilor dăruite lui după fire, făcându-le să slujească rațiunii spre nașterea virtuții și refuzând cu totul să pună lucrarea lor la dispoziția simțirii. De aceea el este cu mintea într-o neîntreruptă mișcare spre Dumnezeu, iar cu simțirea rămâne nemișcat, nemaivrând să simtă nicidecum nimic din cele ce supără cu adevărat trupul și nelăsând să se întipărească în suflet nicio umbră de întristare, ca să nu se clatine dispoziția pricinuitoare de bucurie din el[24].

24. E o stare de „ne-simțire" voluntară pentru toate durerile ce vin asupra trupului. Aceasta nu e o ne-simțire generală, căci în vreme ce nu simte durerea trupului, sufletul e plin de simțirea unor bucurii spirituale („simțirea mintală sau spirituală"). Dar este și o „ne-simțire"

Căci nu socotește ca o lipsă de plăcere durerea cea după simțiri. Fiindcă el cunoaște o singură plăcere: unirea sufletului cu Cuvântul, a cărei lipsă este un chin fără de sfârșit, care se întinde în chip firesc peste toate veacurile. De aceea, lăsând trupul și toate ale trupului, se duce întins spre convietuirea cu Dumnezeu[25], gândindu-se la singura pagubă pe care ar putea-o avea, chiar dacă ar stăpâni toate bunurile pământului: nedobândirea așteptatei îndumnezeiri după har.

Să ne curățim deci pe noi înșine de toată întinăciunea trupului și a duhului, ca să sfințim numele dumnezeiesc. Iar aceasta o facem stingând pofta, devenită în chip necuviincios desfrânată din pricina patimilor, și legând iuțimea, înfuriată în chip dezordonat de plăceri, cu rațiunea, ca să primim Împărăția lui Dumnezeu și Tatăl, care vine la noi prin blândețe.

pe plan sufletesc, la care trebuie să ajungă cel ce caută desăvârșirea: calmul față de laude și de ocări. Lipsa acestuia denotă o sensibilitate egoistă, o preocupare de sine, o stare morală inferioară, care poate ajunge până la o susceptibilitate morbidă.

25. În grecește e συμβίωσις, convietuire conjugală între suflet, ca soție (fiind de genul feminin), și Cuvântul lui Dumnezeu.

*

Iar acum să potrivim cuvântul următor al rugăciunii cu cele de mai înainte, zicând:

"Facă-se voia Ta, precum în cer așa și pe pământ".

Cel ce aduce lui Dumnezeu închinare în chip tainic, numai prin facultatea rațiunii, despărțită de poftă și de iuțime, împlinește pe pământ voia lui Dumnezeu, cum o fac în cer cetele Îngerilor. Acela prin toate s-a făcut împreună-slujitor și împreună-viețuitor cu Îngerii, precum zice marele Apostol: „Iar petrecerea noastră este în ceruri" (Filip. 3, 20). Căci în Îngeri nu se află pofta ce slăbește vigoarea minții prin plăcere, nici iuțimea ce se înfurie și latră fără cuviință la cei înrudiți, ci numai rațiunea care duce în chip firesc spre prima rațiune pe cei raționali[26].

26. O dovadă despre încrederea Sfântului Maxim în rațiune, care e activă și în Îngeri. Rațiunea e vigoare. Pofta și mânia slăbesc această vigoare, slăbind în același timp vigoarea firii. Deci tăria și incoruptibilitatea firii înseamnă predominarea rațiunii în ea. Iarăși notăm că rațiunea nu se opune contemplației, deci nici contemplația rațiunii, ci acestea două sunt aproape un tot. Rațiunea se opune poftei și mâniei, având un caracter moral, ca atare o rațiune fermă e împletită cu o voință tare.

Numai de aceasta Se bucură Dumnezeu și numai pe ea o cere de la noi, robii Săi. Aceasta o arată zicând către marele David: „Căci ce este Mie în cer și ce am voit de la tine pe pământ?" (Ps. 72, 25). Nimic nu are Dumnezeu în cer, care să I se aducă de sfinții Îngeri, decât slujirea rațională. Pe aceasta cerând-o și de la noi, ne-a învățat să zicem când ne rugăm: „Facă-se voia Ta, precum în cer așa și pe pământ".

Prin urmare, să ne miște și pe noi rațiunea noastră spre căutarea lui Dumnezeu; puterea poftei spre dorirea Lui; iar iuțimea să lupte pentru păstrarea Lui[27]. Mai bine zis, mintea să se

27. De unde înainte vorbea de o tăiere a poftei și a mâniei, acum vorbește de o punere a lor în slujba lui Dumnezeu. Propriu-zis aceasta e învățătura justă. Prin asceză, energia biologică din poftă și mânie se preface într-o energie spirituală, producându-se un transfer ascendent sau o sublimare, precum prin căderea în păcat s-a produs un transfer descendent, de pe planul spiritual pe cel biologic. Altfel, de unde ar fi apărut energia din patimi sau din afecte? Prezentarea unirii sufletului cu Hristos ca o căsnicie însoțită de plăcere arată același transfer. Desigur, aceea e o plăcere deplin armonizată cu rațiunea și cu libertatea voinței, nu ca plăcerea anarhică a simțurilor, care nesocotește rațiunea și voința, sau le târăște cu ele, robind pe om.

întindă întreagă spre Dumnezeu, întărită de iuțime ca de un tonic și aprinsă de dorul poftirii duse la culme. Imitând astfel pe Îngerii din cer, ne vom afla slujind lui Dumnezeu prin toate, înfățișând pe pământ aceeași viețuire ca și Îngerii, neavând mintea mișcată spre nimic din cele de după Dumnezeu, întocmai ca aceia.

*

Viețuind astfel, în urma votului ce-l dăm, vom primi ca pe o „pâine spre ființă și spre viață", pentru hrana sufletelor noastre și pentru păstrarea și buna folosire a celor dăruite nouă, pe Cuvântul, Care a zis: „Eu sunt Pâinea care S-a coborât din cer și dă viață lumii" (Ioan 6, 33). Căci El ni Se face toate, pe măsura noastră, a celor ce suntem nutriți prin virtute și înțelepciune, și Se face corp, precum singur știe, prin fiecare din cei ce ne mântuim, în chip felurit, câtă vreme suntem încă în acest veac, după înțelesul cuvântului rugăciunii, care zice:

„Pâinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi".

Prin „astăzi" socotesc că se indică veacul acesta. Cel ce ar voi să redea mai dezvăluit acest loc al rugăciunii ar putea zice: „Pâinea noastră, pe care

ne-ai gătit-o la început spre nemurirea firii, dă-ne-o nouă astăzi, cât ne aflăm încă în viața aceasta muritoare, ca să biruiască moartea păcatului hrănirea cu pâinea vieții și a cunoștinței, de care călcarea poruncii dumnezeiești nu l-a lăsat pe primul om să se facă părtaș; căci dacă ar fi mâncat să se satură din această mâncare, nu ar fi fost cuprins de moartea păcatului".

Dar cel ce se roagă să primească această pâine spre ființă, desigur, nu o primește întreagă, precum este pâinea însăși, ci cât poate el să primească. Pâinea vieții Se dă pe Sine tuturor celor ce o cer, cu iubire de oameni, dar nu în același fel tuturor. Ci celor care au făcut lucruri mari, mai mult, iar celor mai puțini în fapte, mai puțin, fiecăruia cât poate primi vrednicia minții lui[28].

28. E o „coborâre" (chenoză) tainică a darurilor dumnezeiești, care se potențializează până la nivelul fiecăruia, ca fiecare, pe măsură ce sporește în capacitatea de primire, în desfășurarea puterilor lui spirituale, să ia mai mult din comoara darurilor ascunse în ea însăși, dar la dispoziția noastră. În această iconomie universală a lui Dumnezeu se cuprinde și întruparea istorică a Fiului lui Dumnezeu, ca și întruparea în fiecare om, crescând apoi și manifestându-Se potrivit cu darurile naturale și cu împrejurările de viață ale fiecăruia. Procesul acestei

Spre acest înțeles al cuvintelor de față ne-a adus Mântuitorul însuși, poruncind apriat învățăceilor să nu-și facă griji câtuși de puțin de hrana ce cade sub simțuri. Căci zice: „Nu vă îngrijiți pentru sufletul vostru ce veți mânca și ce veți bea, nici pentru trupul vostru cu ce vă veți îmbrăca... Că toate acestea le caută neamurile lumii. Ci căutați mai întâi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui, și toate acestea se vor adăuga vouă" (Matei 6, 25, 31-33). Cum ne-ar îndemna deci să cerem cele de care a poruncit mai înainte să nu ne îngrijim? Este vădit că nu ne-a îndemnat să cerem prin rugăciune cele de care ne-a

actualizări necontenite a energiilor necreate divine durează chiar și în viața eternă. Sofia nu e decât această formă infinit nuanțată a energiilor divine „coborâte" la nivelul făpturilor, pentru a se înălța deodată cu ele. Un nesfârșit dinamism străbate această lume a energiilor divine, ce coboară la nivelul fiecărei făpturi pentru a urca apoi cu fiecare. E o uriașă plasă coborâtă în cuprinsul întregului ocean al lumii create ca să ne ridice pe cei ce vrem să ne prindem de ea, dar care continuă să ne ridice și după ce ne-a urcat în văzduhul vieții eterne.

„Pâinea" e întreagă lângă sau în fiecare. Dar unul vede sau folosește din ea numai o fărâmitură mică, altul, una mai mare, și așa mai departe; iar din nesfârșita ei dulceață sesizează fiecare cât e în stare.

rânduit prin poruncă să nu ne îngrijim. Căci prin rugăciune se poate cere numai ceea ce putem căuta în temeiul poruncii. Așadar, ceea ce nu ni s-a îngăduit să căutăm prin poruncă desigur că nu e îngăduit să cerem nici prin rugăciune. Iar dacă Mântuitorul a poruncit să căutăm numai Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea, cu drept cuvânt a rânduit ca aceasta să o ceară și prin rugăciune cei ce se doresc după darurile dumnezeiești. Prin aceasta, asigurând darul celor cerute în chip firesc prin rugăciune, a unit voia celor ce cer cu voia Celui ce oferă darul, făcând prin această unire afectuoasă cele două voințe una și aceeași.

Iar dacă ni se poruncește să cerem prin rugăciune și pâinea cea de toate zilele, prin care se întreține viața noastră de aici, să nu trecem hotarele rugăciunii privind în chip lacom înainte la multe perioade de ani și să uităm astfel că suntem muritori și avem o viață care trece ca umbra. Ci să cerem prin rugăciune, fără îngrijorare, doar pâinea trebuincioasă zilei. Să arătăm astfel că facem, prin înțelepciunea cea după Hristos, din viața noastră o meditație (o pregătire) în vederea morții, armonizându-ne dispoziția voinței cu firea și

despărțind sufletul de grija celor trupești, mai înainte de a veni moartea. Aceasta, pentru ca să nu se lipească de cele stricăcioase, întorcând spre materie dorința lui cea după fire[29], și să se deprindă cu lăcomia, care ne lipsește de abundența bunurilor dumnezeiești.

Să fugim, așadar, cu toată puterea de iubirea celor materiale și să ștergem afecțiunea față de ele, ca pe un praf de pe ochii noștri mintali. Să ne mulțumim numai cu cele ce susțin, dar nu și cu cele ce îndulcesc viața noastră de aici. Și numai pentru ele să ne rugăm, cum am învățat, lui Dumnezeu, ca să ne putem păzi sufletul nerobit și nimic din cele văzute să nu-l rețină de dragul trupului. Să ne arătăm mâncând pentru a trăi, nu trăind pentru a mânca. Căci primul lucru este propriu firii raționale; al doilea, celei neraționale. Să fim păzitori întocmai ai rugăciunii, arătându-ne prin fapte că îmbrățișăm cu hotărâre o unică și singură viață, pe cea în Duh, și în vederea dobândirii ei o folosim pe cea de față. De dragul aceleia să încuviințăm folosirea acesteia, atâta cât să nu renunțăm de a o susține

29. Ideea de transfer a energiei spirituale pe plan biologic și viceversa.

pe aceasta numai cu pâine și de-a păzi vigoarea ei naturală atâta cât să nu ne fie spre stricăciune. Să nu urmărim să trăim (pur și simplu), ci să trăim lui Dumnezeu, făcând din trup un înger (vestitor) al sufletului, străbătut de rațiune prin virtuți[30], iar din suflet, un vestitor al lui Dumnezeu prin fixarea în cele bune. Iar această pâine să o mărginim în chip firesc la o singură zi, rușinea de Dătătorul rugăciunii oprindu-ne să întindem cererea pentru ea la o a doua zi.

*

Armonizând astfel în chip real starea noastră lăuntrică cu sensul rugăciunii, vom putea să ne apropiem și de celelalte cuvinte ale ei, zicând:

„Și ne iartă nouă greșalele noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri".

Așadar, după primul înțeles al cuvântului de mai înainte, trebuie să se ceară prin rugăciune pâinea nestricăcioasă

30. Trup îmbibat de rațiune sau rationalizat (λελογισμένον) e trupul prin care se lucrează virtuțile. Căci trupul fiind o unealtă de lucru, rațiunea arătată prin el e o rațiune orientată spre fapte. Dar faptele conforme rațiunii sunt exclusiv faptele virtuții. „Trupul rationalizat" e o paralelă la „trupul înduhovnicit".

a înțelepciunii în veacul acesta, al cărui simbol este „astăzi", pâine de care ne-a despărțit la început călcarea poruncii. Dar cel ce vrea să facă aceasta nu trebuie să cunoască decât unica plăcere a dobândirii celor dumnezeiești, al căror dătător este, după fire, Dumnezeu, iar păzitor, după voință, hotărârea liberă a celui ce le-a primit; și nu trebuie să se teamă decât de o singură durere: de pierderea acestor daruri, fapt care se produce prin sfatul diavolului și prin lucrarea însăși a celui ce, obosit de moleșeala voinței, nu păzește darul cel de preț prin dispoziția voinței. El nu trebuie deci să aibă voința înclinată spre nimic din cele văzute și, prin urmare, să nu se lase abătut de niciuna din întâmplările dureroase ce-i vin asupra trupului. Cel ce face așa cu adevărat iartă fără patimă celor ce i-au păcătuit lui. Căci bunul spre care se străduiește dorința lui nu poate să i-l răpească nimeni, fiind socotit după fire cu neputință de răpit.

Acela se înfățișează pe sine lui Dumnezeu pildă de virtute – dacă e îngăduit să spunem așa –, cerând Celui ce nu poate fi imitat să-l imite pe el, zicând: „Și ne iartă nouă greșalele noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri".

El roagă adică pe Dumnezeu ca precum a fost el oamenilor, așa să-i fie și lui Dumnezeu. Deci dacă, precum a iertat el greșalele celor ce i-au păcătuit lui, vrea să i se ierte și lui din partea lui Dumnezeu, e vădit că precum Dumnezeu iartă fără patimă pe cei ce-i iartă, la fel și el iartă celor ce i-au greșit, arătându-se fără patimă față de cele ce i s-au întâmplat. El nu îngăduie niciunei amintiri supărătoare să se întipărească în minte[31], ca să nu fie dovedit că sfâșie firea prin înclinarea (dispoziția) voii, dezbinându-se de vreun om, om fiind și el. Unindu-se astfel înclinarea voii cu rațiunea firii, se înfăptuiește împăcarea lui Dumnezeu cu firea. Căci altfel nu e cu putință firii, dezbinate în ea însăși prin înclinarea voii, să primească pogorârea dumnezeiască și negrăită[32].

31. Să-i modeleze mintea: τυποῦσθαι τὸν νοῦν. E o structurare a minții și teoretică, și afectivă, o structurare existențială. Același termen, τυποῦσθαι, e folosit de Sfinții Părinți și pentru necontenita modelare a minții omenești și îngerești de lumina dumnezeiască.

32. Este o idee frecventă la Sfântul Maxim că voința poate înclina spre ceea ce-i potrivnic firii, ceea ce aduce o dezbinare atât în firea aflătoare în individ, cât și în firea general umană prin dezbinarea dintre indivizi. Firea are o rațiune. Când voința se unește cu ea, e o voință

Poate de aceea vrea Dumnezeu să se înfăptuiască mai întâi împăcările între noi; nu ca să învețe de la noi să Se împace cu cei ce I-au greșit și să ierte pedeapsa multelor și înfricoșătoarelor fărădelegi, ci ca să ne curețe pe noi de patimi și să se arate că dispoziția celor iertați conlucrează bucuros cu harul. Este vădit că înclinarea voii unindu-se cu rațiunea firii, alegerea liberă a celor ce au ajuns la această stare nu va mai fi potrivnică lui Dumnezeu. Căci nu se poate cugeta nimic contrar rațiunii firii, care este atât lege naturală, cât și lege dumnezeiască, atunci când rațiunea a

rațională, altfel e irațională. Rațiunea firii e rațiunea generală a ei, căreia trebuie să i se subordoneze rațiunile particulare ale diferitelor tendințe și mădulare ale firii. Voința păcătoasă de obicei se unește cu rațiunea particulară a unei tendințe, nesocotind rațiunea generală a firii, ceea ce periclitează unitatea și sănătatea firii, primejduind-o prin anarhia pe care o încurajează. Firea prin sine tinde spre unitate. Ceea ce o sfâșie e înclinarea rea sau particulară a voinței. Dar lucru vrednic de remarcat este că o fire dezbinată nu se poate, după Sfântul Maxim, uni nici cu Dumnezeu. Într-o astfel de fire e război, și unde e război nu se poate realiza niciun fel de unire, de dragoste. Toate cele cuprinse în vârtejul războiului sunt stăpânite de ură, de afirmarea particularității lor, nu de tendința după unirea cu altceva.

câștigat mișcarea voii ca să lucreze potrivit cu ea. Și dacă nu este nimic contrar în rațiunea firii, cu drept cuvânt înclinarea voii mișcându-se în armonie cu rațiunea firii, va avea în toate lucrarea sa în armonie cu Dumnezeu. Iar lucrarea aceasta înseamnă o dispoziție activă, străbătută de harul Celui bun prin fire, spre săvârșirea virtuții[33].

Deci în această dispoziție se află cel ce se roagă cerând pâinea cunoștinței. Dar în aceeași dispoziție se va afla și cel ce, silit de fire, cere numai pâinea zilnică, dacă iartă greșalele celor ce i-au greșit, ca unul ce cunoaște că după fire este muritor. Acesta, așteptând în fiecare zi, ca unul ce nu e sigur de cele viitoare, ceea ce ține de fire (să moară), o ia înaintea firii prin dispoziția voinței, făcându-se de bunăvoie mort față de lume, după cuvântul care zice: „Pentru Tine, Doamne, murim în fiecare zi; pentru Tine ne-am socotit ca oile de jun-

33. Harul dumnezeiesc se sălășluiește în ascunsul firii noastre, dar el așteaptă ca voia noastră să se unească cu el. Numai unindu-se voia cu el ne preface toată viața. Propriu-zis ceea ce câștigă voia din împreunarea cu harul, din întrepătrunderea ei cu harul, este tocmai dorința ei de a se armoniza cu rațiunea firii.

ghiere" (Ps. 43, 24)[34]. De aceea se împacă cu toţi, ca să nu ducă cu sine vreun semn al răutăţii veacului de acum, când se va muta la viaţa fără bătrâneţe, şi să ia de la Judecătorul şi Mântuitorul tuturor răsplata egală a celor ce le-a făcut aici.

Deci este spre folosul amândurora dispoziţia curată faţă de cei ce i-au supărat, pentru toate motivele.

*

Dar mai ales pentru înţelesul cuvintelor care au mai rămas şi care sunt:

„Şi nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăveşte de cel-rău".

34. Ideea că moartea progresează în noi în fiecare zi, că fiinţa noastră poartă în sine moartea din clipa în care se naşte a formulat-o Heidegger în definiţia ce a dat-o fiinţei umane ca *Sein zum Tode*. Adevărul acesta ca fapt permanent de conştiinţă structurează într-un fel caracteristic întreaga existenţă a omului. Cei ce caută să acopere transparenţa acestei evidenţe se refugiază în platitudinea unei vieţi de obşte, fugind de ei înşişi. Cei ce primesc însă acest adevăr trăiesc propria lor identitate într-un stil de sobră hotărâre.

Anticiparea prin voinţă a acestui sfârşit inevitabil la care va ajunge firea o găsim de asemenea la Heidegger, care a spus că fiinţa umană se caracterizează prin faptul de a fi mereu lansată înaintea ei, „vor Sich sein", în ceea ce se arată în primul rând preocuparea de moarte.

Scriptura arată prin aceasta că cel ce nu iartă desăvârşit celor ce i-au greşit şi nu-şi înfăţişează lui Dumnezeu inima curată de orice supărare, strălucind de lumina împăcării cu aproapele, nu va dobândi darul celor cerute şi va fi predat ispitei şi celui-rău, după o dreaptă judecată, ca să înveţe că numai aşa se curăţeşte de păcate, dacă scoate din el supărările împotriva altora. „Ispită" numeşte aici legea păcatului, pe care n-a avut-o primul om când a venit la existenţă; iar „cel-rău" e diavolul, care a amestecat în firea oamenilor această lege şi a convins pe om, prin amăgire, să-şi mute dorinţa sufletului de la ceea ce este îngăduit la ceea ce este oprit şi să se abată spre călcarea poruncii dumnezeieşti, al cărei efect a fost pierderea nestricăciunii dăruite lui după har.

Sau, iarăşi, „ispită" numeşte aici consimţirea de bunăvoie a sufletului cu patimile trupului; iar „cel-rău" e modul în care dispoziţia pătimaşă se preface în faptă. Judecătorul cel drept nu va izbăvi de niciuna din acestea pe cel ce nu iartă greşalele celor ce i-au greşit, chiar dacă cere aceasta cu vorba prin rugăciune. Ba chiar îngăduie ca acesta să fie întinat de legea păcatului şi părăseşte pe cel învârtoşat şi aspru la inimă,

ca să fie luat în stăpânire de cel-rău, ca unul ce a ales mai bine patimile de necinste, al căror semănător este diavolul, decât firea, al cărei Făcător este Dumnezeu. Nu-l împiedică să consimtă de bunăvoie cu patimile trupului, nici nu-l izbăvește de chipul în care dispoziția împătimită de ele se preface în faptă, deoarece acela, socotind de mai mică însemnătate firea decât patimile inconsistente, a ignorat, în ardoarea pentru ele, rațiunea firii. Căci dacă s-ar fi lăsat mișcat de ea, ar fi cunoscut ce este legea firii și ce este tirania patimilor, care nu s-a născut din fire, ci s-a adaos prin libera alegere a voii. Ar fi știut ca pe cea dintâi să o cultive, păstrând-o prin lucrările firești, iar pe cea de a doua să o alunge departe de dispoziția voii și să păzească firea prin rațiune, ca să stăruie în ea însăși, curată și neîntinată, fără ură și dezbinare. Astfel, ar fi făcut din dispoziția voii iarăși o tovarășă a firii, ca să nu aducă din altă parte nimic ce nu oferă rațiunea firii[35]. Prin aceasta ar fi alungat orice ură și

35. Păcatul nu poate fi inspirat de fire. Firea nu poate da decât temeiuri și inspirații bune. Păcatul vine ca un adaos (ἐπισυμβαίνει), prin faptul că voința primește inspirații din altă parte, sau poate nu vrea să țină seama peste tot de rațiunea firii.

orice distanță față de cel înrudit după fire, ca rostind această rugăciune să fie auzit și să primească har îndoit de la Dumnezeu, pentru harul simplu, adică iertarea greșalelor de mai înainte și apărarea și izbăvirea de cele viitoare, nefiind lăsat să ajungă în ispită și să fie robit de cel-rău pentru un singur lucru, și anume pentru faptul de a fi iertat din toată inima celor apropiați.

Drept aceea și noi, ca să înfățișez din nou pe scurt înțelesul celor spuse, dacă vrem să fim izbăviți de cel-rău și să nu fim duși în ispită, să credem lui Dumnezeu și să iertăm greșalele celor ce ne-au greșit nouă. „Căci de nu veți ierta, zice, oamenilor păcatele lor, nici Tatăl vostru Cel din ceruri nu va ierta vouă" (Matei 6, 15). Făcând aceasta, nu numai că vom lua iertarea greșalelor, ci vom birui și legea păcatului, nefiind părăsiți ca să ajungem în ispita lui; iar pe șarpele cel viclean, născătorul legii păcatului, de care ne rugăm să fim mântuiți, îl vom călca în picioare. Căci Însuși Hristos, Care a biruit lumea, ne este nouă conducător în această luptă și ne înarmează cu legile poruncilor. El este Cel ce prin lepădarea legiuită a patimilor leagă firea cu ea însăși prin iubire și mișcă dorința noastră nesăturată spre El însuși, Care este Pâinea

vieții, a înțelepciunii, a cunoștinței și a dreptății. El ne va face, prin împlinirea voii Tatălui, împreună-slujitori cu Îngerii pe noi, cei ce prin purtarea noastră în viață ne-am arătat vrednici imitatori ai bine-plăcutei viețuiri cerești. Și de acolo iarăși ne va ridica la cea mai înaltă treaptă a celor dumnezeiești, la Părintele luminilor, și ne va face părtași ai firii dumnezeiești prin împărtășirea de Duhul după har, iar în temeiul acestui fapt vom fi fii ai lui Dumnezeu, purtând în chip neprihănit, întregi, pe Însuși pricinuitorul harului, pe Fiul după fire al Tatălui, întreg, fără mărginire, pe Cel de la Care, prin Care și în Care avem și vom avea existența, mișcarea și viața.

Această taină a îndumnezeirii să ne fie ținta spre care să privim în rugăciune, ca să cunoaștem ce am fost și ce ne-a făcut pe noi coborârea (chenoza) prin trup a Celui Unuia-Născut, și de unde, și unde ne-a ridicat, prin puterea dreptei Sale de oameni iubitoare, pe noi, cei ce ne aflam în locul cel mai de jos al lumii, la care ne coborâse povara păcatelor. Și așa să iubim și mai mult pe Cel ce ne-a gătit nouă, cu atâta înțelepciune, această mântuire. Iar prin câte facem, să arătăm rugăciunea împlinită și să ne dovedim propovăduitori ai lui Dumnezeu, ai Celui ce ne este cu

adevărat Tată după har. Să nu ne arătăm mai degrabă, prin patimile de necinste, având tată al vieții pe Vicleanul, care unelteste pururea să se înstăpânească silnic peste fire, și să nu schimbăm din negrijă viața noastră cu moartea. Căci fiecare din cei doi (Dumnezeu adică, și diavolul) împărtășește celor ce le urmează ceea ce are propriu: Unul hărăzește celor ce-L iubesc viața veșnică; celălalt sădește în cei ce se apropie de el, prin strecurarea ispitelor de bunăvoie, moartea.

Căci după Scriptură, chipul ispitelor e îndoit: unul e prin plăcere, iar altul prin durere. Cel dintâi e ales de bunăvoie, iar celălalt fără voie. Cel dintâi este născătorul păcatului și de el ni s-a poruncit să ne ferim, după învățătura Domnului, care zice: „Și nu ne duce pe noi în ispită"; sau: „Privegheați și vă rugați, ca să nu intrați în ispită" (Matei 26, 41). Iar celălalt este pedepsitorul păcatului, chinuind prin dureri și necazuri dispoziția iubitoare de păcat. De va răbda cineva acest fel de ispită, mai ales acela care nu e pironit de rău, va auzi pe marele Iacob strigând: „Gândiți-vă la toată bucuria, frații mei, când veți cădea în ispite felurite, că încercarea credinței voastre lucrează răbdarea, iar răbdarea, dovedirea, iar dove-

direa să-şi aibă lucrul desăvârşit" (Iac. 1, 2-4; Rom. 5, 3). Dar pe amândouă ispitele, pe cea de voie şi pe cea fără de voie, le unelteşte cu vicleşug cel-rău: pe cea dintâi, semănându-şi neghina şi atâtând sufletul prin plăcerile trupului, ca să-l înduplece să-şi desfacă dorinţa de iubirea dumnezeiască; iar pe cea de a doua o doreşte şi o cere cu viclenie, voind să strice firea prin durere, ca să silească sufletul doborât de dureri să pună în mişcare gândurile de ocară împotriva Făcătorului.

Dar cunoscând noi planurile Vicleanului, să ne rugăm să nu ne vină ispita de bunăvoie, ca să nu ne desfacem dorinţa de iubirea de Dumnezeu; şi să răbdăm bărbăteşte pe cea fără de voie, venită cu îngăduinţa lui Dumnezeu, ca să ne arătăm punând mai presus decât firea pe Făcătorul firii. Deci fie ca toţi cei ce chemăm numele Domnului nostru Iisus Hristos să ne izbăvim de dulceţile celui-rău şi să ne slobozim de durerile viitoare, prin împărtăşirea de ipostasul bunurilor viitoare, care ni se va arăta în Însuşi Hristos, Domnul nostru, Singurul slăvit, împreună cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt, de toată făptura. Amin.